

LBRIS

We know
books

Amanda Svensson

UN SISTEM ATÂT
DE MAGNIFIC,
ÎNCÂT E ORBITOR

Traducere din limba suedeză și note
de Andreea Caleman

EDITURA
ART

CUPRINS

I. Londra	11
II. Insula Paștelui	147
III. Cicada.....	287
IV. Insula Paștelui	463
V. Londra	539
<i>Mulțumiri</i>	685

Orice poveste de iubire, indiferent cât de întortocheată ajunge să fie, are un început inocent și acesta a fost cel al poveștii lui Sebastian și a Laurei.

El a zis:

— Laura Kadinsky?

Iar ea a răspuns:

— Eu sunt.

Creierul uman este deopotrivă și mai complex, și mai simplu decât crede omul de rând. Nu este o mașină, are doar asemănări superficiale cu un procesor de computer și o capacitate de stocare mai mare decât a camerei chinezești¹. Dacă am înșira neuronii cap la cap, am putea înconjura Ecuatorul de trei ori. Să presupunem că un om obișnuit merge pe jos aproximativ zece kilometri pe zi în fiecare zi – i-ar lua aproape jumătate din viață să-și parcurgă propriul cap o singură dată, iar asta fără să luăm în considerare faptul că, la o privire rapidă, creierul arată ca un fel de labirint. Dar, în realitate, creierul nu este mai complex decât nervurile unei frunze – imaginează-ți măduva spinării ca fiind pețiolul, creierul ca pe o frunză pe care o ții în palmă, viața ta ca apa necesară, iar sufletul ca zaharuri și clorofilă. Rădăcinile copacilor transmit impulsuri electrice – prin comparație, am putea spune că oamenii, ca majoritatea vertebratelor, își au rădăcinile în cap. Unii păianjeni, în schimb, au creierul distribuit

¹ Referire la experimentul „Camera chinezească”, conceput de filozoful american John Searle. Searle și-a imaginat o cameră în care se află o persoană care nu știe chineză, dar care are la dispoziție un manual cu instrucțiuni de folosire a simbolurilor chinezești. Când cineva din afara camerei îi trimite întrebări în chineză, persoana din cameră folosește manualul și răspunde corect, fără să înțeleagă de fapt nici întrebările, nici propriile răspunsuri. Searle a vrut să demonstreze că, exact ca în cazul persoanei din camera chinezească, un computer care rulează un program nu înțelege cu adevărat limbajul, deși îl folosește ca și cum l-ar înțelege.

în tot corpul, iar lipitoarea are treizeci și două de creiere. În intestinele umane sunt la fel de mulți neuroni ca în capul unei pisici, dar puțini sunt dispuși să recunoască asta.

Toate vertebretele au creier, dar nu toate creierele sunt create egale. Cel uman, de pildă, este alcătuit din trei părți distincte și atent studiate – creierul mic, creierul mare și trunchiul cerebral –, pe când cel al sepiei gigantice seamănă mai mult cu un colac de mers la plajă, prin gaura căruia își îndeasă în trup hrana mestecată. Dar ceea ce diferențiază cel mai mult omul de creaturile mai puțin complexe este, de fapt, stratul exterior subțire, dar extrem de compact, învelișul auriu al scoarței cerebrale, numit neocortex. Acesta se regăsește la multe mamifere (în suprafața lucioasă a neocortexului delfinilor ne oglindim la delfinariu când îi privim cum se prefac că se distrează). Însă neocortexul uman este ceva cu totul aparte. Împreună cu degetele opozabile, a făcut din rasa umană stăpânul pe tarla, încununarea creației și, totodată, singura specie de pe Pământ incapabilă să fie vreodată pe deplin mulțumită.

Prețul pentru acest privilegiu dubios este plătit în primul rând de femei: perinee rupte, presiune îngrozitoare asupra vezicii urinare cauzată de capul supradimensionat al fătului. Sebastian Isaksson, douăzeci și șase de ani, blond, cu ochi albaștri, suferind de depresie clinică, deși nu era conștient de asta, fiul unui preot-femeie în Biserica Suedeză și al unui funcționar la Agenția Fiscală și frate cu două femei care nu-și vorbeau, în prezent locuind într-o garsonieră mizerabilă într-o suburbie sudică a Londrei, s-a gândit întotdeauna la povestea biblică a Căderii din Rai ca la o metaforă a creației neocortexului uman grotesc de mare. Eva, își imagina el,

năzuia la o abilitate cognitivă mai presus de ceea ce vedea la porcul fericit care îi era partener de viață și unic stimul (adică Adam) și, îmboldită de instinctul evolutiv, s-a întins să ia mărul. Și-atunci Dumnezeu a zis:

— Eva, o să-ți dau un creier cu abilități pe care, în starea ta semivegetativă actuală, nici nu ți le poți imagina. O să te înzestrez cu daruri numite gândire abstractă, percepție spațială, percepția timpului, conștientizarea morții, anxietate generalizată, îți voi da tot ce-mi ceri cu vârf și îndesat și toate acestea vor izvorî din ceva pe care o să-l numesc NEO-CORTEX!

Și Eva a zis:

— Sună bine.

Iar Dumnezeu a spus:

— Ca să aibă loc toate astea în cap, trebuie să-l las să crească, da? Ca pe aluatul cu maia, până se dublează. Același lucru va fi valabil și pentru urmașii tăi, doar că, de-al dracu', pelvisul și cervixul nu ți le lărgesc.

La care Eva a zis:

— OK. Bine. Mi se rupe.

Și Dumnezeu a continuat:

— Cum încă îți lipsește capacitatea de a gândi logic, nu poți face legătura între aceste două informații, dar îți pot spune că, în consecință, tu și toate urmașele tale veți naște copii în chinuri cumplite.

Și Eva a zis:

— Nu mi-e frică.

De fapt, murea de frică.

Dar, în îndrăzneala și trufia ei, s-a dovedit demnă atât de daruri, cât și de pedeapsă.

*

La drept vorbind, în cutia craniană nu doar neocortexul dictează comportamentul uman. Ne putem imagina creierul ca pe o delicată sofisticată de pe vremea romanilor sau ca pe o matrioșcă alcătuită din animale din ce în ce mai complexe și mai mari: un șoarece într-un fazan într-un porc. La exterior, o crustă aurie de lapte și miere și, adânc în interior, o păsărică speriată, încapsulată într-un ou. Fără toată cărnăria pe care o învelește, neocortexul s-ar prăbuși. Există un trunchi cerebral fără de care n-am putea respira, înghiți, fără de care inima n-ar putea bate. Există un mic gogoloi deasupra cefei, fără de care n-am putea să stăm în picioare sau să ne trecem drăgăstos degetul peste obrazul cuiva. Există un strat intermediar de organe cu funcții fără de care existența umană ar fi complet lipsită de sens: hipocampus (memoria), bulbul olfactiv (mirosul), ventriculele cerebrale (gestionarea deșeurilor metabolice). Și am putea să-i dăm înaintea cu funcțiile de bază, dar cele mai umane trăsături ale omului derivă tot din neocortex, căruia, cum s-ar zice, i s-a urcat la cap. Neocortexul se află în vârful piramidei. Este cel mai bine plătit din sistemul cerebral și consumă 80% din energie. Neocortexul face greșeli ciudate la locul de muncă, dar le pune pe seama subalternilor. Neocortexul este, cu alte cuvinte, șeful.

Deloc surprinzător, structura ierarhică a creierului se reflectă în lumea fizică la crearea căreia a contribuit. Din păduri și câmpii, din ape măloase și oase de stegozaur pe jumătate descompuse, s-au ridicat zgârie-nori și torturi cu zece etaje, stâlpi și macarale, tot ce e înalt, frumos și funcțional. Omul a construit lumea de jos în sus, fiindcă așa s-a clădit și pe sine.

Era, prin urmare, firesc ca și London Institute of Cognitive Science¹ (LICS), unul dintre cele mai importante centre de cercetare din lume dedicate studiului a tot ce se petrece în creier, de la sinapsă la sintaxă, lider de vârf în științele cognitive, să fie organizat după modelul care se regăsește în craniul uman.

Institutul se afla în inima Londrei, un oraș care, cel puțin odinioară, putea avea pretenția că e buricul pământului. Sediul în sine, o elegantă clădire din cărămidă care, în timp, fusese extinsă atât pe lățime, cât și pe înălțime, cu alte și alte straturi de beton și metal, avea o structură internă pe cât de complexă, pe atât de rigidă ierarhic. La subsol erau animalele, în sensul literal al cuvântului, iar la multele etaje intermediare se aflau lucrătorii – cu alte cuvinte, Sebastian și colegii săi. Vizitatorii erau luați în primire pe ușile din față, apoi ghidați rapid între etaje printr-un sistem complicat de lifturi și scări interioare. Se spunea că mulți nu mai ies niciodată de acolo, că ard ca niște neuroni scurtcircuitați și dispar.

La ultimul etaj și cu vederea cea mai bună la stradă, spre Russell Square, istorica piață, în echivalentul cortexului prefrontal al clădirii, își aveau birourile șefii institutului, frumos înșirate de la al celui mai mic până la al celui mai mare în funcție. În fața celei de-a treia uși din capătul coridorului se afla Sebastian Isaksson într-o dimineață anemică de ianuarie, căutând să-și aranjeze cuviincios părul pe fruntea transpirată. După mai multe încercări eșuate, fapt asupra căruia i-a atras atenția o femeie de serviciu care trecea pe-acolo, a renunțat și a bătut la ușă cu degete tremurânde.

De ce era Sebastian atât de timorat? În parte, dacă nu chiar întru totul, din cauza faptului că urma să-și întâlnească

¹ Institutul Londonez pentru Științe Cognitive (în engl. în orig.).

șeful pentru prima oară. Pe tot parcursul procesului de recrutare pentru programul de cercetare al institutului, Sebastian avusese de-a face cu mulți oameni, de la vânătorul de talente academice care îl așteptase într-o zi în cantina Facultății de Medicină a Universității din Lund ținând o pancartă cu numele lui, exact ca șoferii care așteaptă oameni de afaceri la aeroport, până la cercetătorul care îl întâmpinase în prima lui zi de muncă. Dar directorul programului comunicase cu Sebastian până acum doar prin intermediul sistemului de poștă internă cu tuburi pneumatice. Faptul că șeful lui era singurul din institut care încă mai folosea vechiul sistem de poștă pneumatică, în loc să trimită fărâmele de informație în celebrul nor¹, l-a făcut pe Sebastian să suspecteze că superiorul lui e un excentric, lucru deloc neobișnuit printre oamenii geniali. Anticiparea acestui fapt era al doilea motiv pentru care Sebastian se simțea neliniștit – o viață întregă înconjurat de femei bizare îl învățase că excentricitatea e o trăsătură de caracter complet supraevaluată.

Ușa s-a deschis cu o smucitură.

— În sfârșit ne întâlnim, tânărul meu prieten! Ia loc, nu mușc! a tunat din prag Rudolph Corrigan, un roșcovan de vreo doi metri, cu un puternic accent american.

S-a dat laoparte, poftindu-l să intre, și i-a făcut semn să se așeze. Mâna care arăta spre scaun era cât țeasta medie a unui copil scandinav de doi ani. Sebastian l-a ascultat, brusc cuprins de o puternică stare de bine, ca atunci când te arunci

¹ Aluzie la tehnologia *cloud* („nor“ în engleză), folosită în prezent pe scară largă de companii, organizații și instituții, care permite stocarea într-un spațiu virtual și accesul în timp real la un volum uriaș de informații.

cu capul înainte într-o situație care, de fapt, te înspăimântă și îți dai seama că probabil vei supraviețui.

— Deci... Sebastian Isaksson. De la Universitatea din Lund.

— Da, domnule.

— O instituție de învățământ venerabilă, *n'est-ce pas*? Nu e Cambridge, evident, dar e cea mai bună de la voi, din Suedia, nu-i așa? a spus Corrigan și s-a așezat la birou.

— Trebuie să vă mărturisesc că, din păcate, Universitatea din Lund e reductibilă în primul rând în științele umaniste. Cercetarea medicală de elită se face la Institutul Karolinska din Stockholm.

— Atunci de ce n-ai studiat acolo?

— Din motive personale, domnule.

— Dragoste?

— Frică.

Cuvântul interzis i-a scăpat lui Sebastian înainte să-l poată opri. Alunecos ca un țipar, a șerpuit prin cameră, s-a strecurat în stația de poștă pneumatică a lui Corrigan și, continuând prin sistemul de sinapse al clădirii, a ajuns în scurt timp în fiecare lob, la fiecare om, dându-le fiori reci pe șira spinării, căci așa stau lucrurile cu anumite cuvinte, n-ar trebui rostite cu voce tare nicăieri altundeva decât la psiholog. Rudolph Corrigan era însă un gentilom, doar nu degeaba își petrecuse doisprezece ani mâncând *Eton mess*¹, exersând

¹ Desert tradițional englezesc cu frișcă, banane sau căpșuni și beza. Se presupune că a fost servit prima dată la Eton College, liceu privat frecventat de aristocrați și membri ai Casei Regale a Marii Britanii. Dar, pe lângă sensul de „porție de mâncare”, cuvântul *mess* are și alte semnificații, printre care „dezordine”, „murdărie”, „haos”.

franceza conversațională și călcându-și uniforma școlii private exclusiviste din New Hampshire. Așa că a trecut cu vederea gafa lui Sebastian și a schimbat subiectul.

— Și, cum te simți aici, la noi? Se face luna de când te-am angajat, nu?

— Foarte bine, domnule. Sunt foarte recunoscător pentru această oportunitate.

— Serios?

— Da. Adică vreau să spun că sigur voi fi foarte recunoscător când voi înțelege ce înseamnă cu adevărat această oportunitate. Trebuie să recunosc că nu prea înțeleg. Încă. Dar sunt sigur că e ceva remarcabil. Oportunitatea, vreau să zic.

— Da, aproape o enigmă, nu?

— Acum chiar că nu înțeleg, domnule.

— Ceea ce urmează să faci tu aici, Sebastian. E o enigmă, nu?

— Nu știu dacă aș folosi un cuvânt atât de puternic precum „enigmă”. Dar cu siguranță e puțin neclar, de ce să mint?

— Pentru mine e limpede ca lumina zilei.

— Da, sper că da, a zis Sebastian și și-a permis un zâmbet, sperând să fie luat drept jovial, ba poate chiar colegial.

Dar Corrigan n-a mușcat momeala.

— Uite cum stau lucrurile, Sebastian. Ascultă-mă cu atenție, că n-o să-ți explic decât o dată. S-au dus vremurile în care cercetarea creierului uman era un domeniu la periferia medicinei și urmărea doar să găsească tratamente pentru anumite boli și să dezlege mici mistere cotidiene, cum ar fi de ce unii sunt homosexuali și alții deprimați. Ne aflăm în pragul unei schimbări de paradigmă, iar în ce constă asta cred că-ți dai seama și singur.

(Nu, Sebastian nu-și dădea seama.)

— Prin urmare, cred că înțelegi și de ce există nevoia de a păstra informația acolo unde îi e locul.

(Sebastian nu înțelegea nici asta, așa cum nu poți înțelege o fracție dacă numitorul e o necunoscută.)

— Cu alte cuvinte, nu întâmplător folosesc acest sistem vechi și sigur de comunicare internă.

Corrigan a atins drăgăstos stația de poștă pneumatică, apoi s-a lăsat înapoi pe speteaza scaunului de birou din piele neagră.

— Trăim într-o societate a supravegherii constante, Sebastian. Nu sunt un retrograd, căci, după cum știi, n-avem cum să fim așa ceva în domeniul ăsta de cercetare, dar consider că integritatea e necesară într-o anumită măsură, atât pe plan personal, cât și profesional. Am încercat în zadar să-i fac pe cei de la nivel înalt să înțeleagă asta și să mai lase încrederea oarbă în acel „nor”. Dar în esență noi toți, ăștia de la ultimul etaj, suntem de acord că trebuie să păstrăm confidențialitatea. Prin urmare, acest institut nu mai promovează transparența. Dimpotrivă, suntem în plin proces de reorganizare după un model îndelung încercat de rețele criminale și teroriști. Nu că am fi infractori, *nota bene*, ci pentru că aceste rețele s-au dovedit extrem de eficiente în minimizarea riscului de scurgere a informațiilor. Așadar, vorbesc despre o organizare pe celule, în care fiecare unitate deține doar informațiile necesare pentru îndeplinirea sarcinilor de muncă alocate respectivei celule. Astfel, în cazul în care am avea de-a face cu aparate de ascultare, răpiri sau chestii asemănătoare, paguba ar fi limitată deoarece membrii unei celule dețin doar una sau poate două piese din puzzle-ul care arată imaginea de ansamblu. Înțelegi?

— Da, domnule.

— Și înțelegi și că vorbim despre un puzzle cu mii de piese? Sincer să fiu, fără a încălca regulile modelului de organizare pe care tocmai ți l-am prezentat, nu pot să-ți spun exact de ce te-am adus aici, Sebastian. Dar având în vedere că, în ciuda acestui fapt, ai acceptat totuși oferta noastră, pot trage doar concluzia că acest lucru nici nu te descurajează, nici nu te surprinde cu adevărat. Am dreptate?

— Da, domnule.

(Acest lucru, desigur, nu era într-un totuși nici adevărat, nici fals. În situația în care se afla Sebastian când a fost abordat de recrutorul institutului și i s-a oferit postul, îi era indiferent ce presupune munca la institut, în același mod în care îi era indiferent dacă soarele avea să mai răsară a doua zi sau nu. Ar fi acceptat orice ofertă care l-ar fi dus departe de Lund. În Lund nu mai avea nimic, iar a nu avea nimic este, într-un fel, mai puțin dureros într-un mediu nou. Sau măcar e dureros altfel.)

— *Bien!*

Corrigan și-a frecat satisfăcut mâinile și s-a apucat să caute printre hârtiile de pe birou.

— Am aici câteva rapoarte de la Barázza... Scrie că te descurci foarte bine. Tu și Barázza faceți parte din aceeași celulă, poate că te-ai prins deja. După cum te laudă, s-ar putea crede că ești un multitalent! Dar Barázza e foarte temperamental...

— Un multitalent, domnule?

— Cei mai valoroși colegi ai noștri, Sebastian – diamantele, cireașa de pe tort, viitorii laureați ai Premiului Nobel. Nu e niciun secret cine sunt sau că au un salariu de aproximativ 4,3 ori mai mare decât al tău. Adică Childs, Harvey, Misomoto, Benutti, Jensen... Eu însumi, evident. Și Travis, desigur, minunata Jennifer Travis! Dar cine știe, Sebastian,